



A felhasználók által fájlmegosztással okozott kár

I. Bevezetés

Az internet fejlődésével az elektronikus környezetben elkövetett szerzői jogsértések jellege is folyamatosan változik, a jognak pedig még a fájlmegosztás újabb és újabb generációival is lépést kell tartania, leginkább azért, mert az ilyen módon megvalósuló szerzői jogsértések jelentős kárt okoznak. Egyrészt tágabb értelemben a zene-, film-, könyv-, szoftverpiacnak, továbbá a szerzők összességének és ezáltal közvetetten a befogadó közegnek, a fogyasztóknak is, másrészt pedig konkrétan tételezhető vagyoni kárt az adott szerzőknek. Előbbi esetben az eszközt rendszer rendkívül színes és elképzelhető a preventív eszközök alkalmazása is, hiszen kollektív szinten nyilván a jövő is könnyebben verifikálható érték. Utóbbi esetben azonban a vagyoni érdeksérelmet elszenvedett személynek (illetve a közös jogkezelőnek) eszközt kell biztosítani arra, hogy kompenzációhoz juthasson. Míg tehát a széles értelemben vett károk kezelésére a polgári jog, a közigazgatási jog, a büntetőjog eszköztárára és a jogon kívüli eszközök is bevethetőek, addig a szűkebb értelemben vett károkat a polgári jognak kell valakire vagy valakikre telepíteni, felelősségi vagy más alapon. E cikkben a felelősségi alapú kártelepítéssel, a kártérítéssel – ezen belül a kár meghatározásának egyes kérdéseivel – foglalkozom, a területi korlátok által indokolt mértékben, leginkább a nem egyedi esetekben felmerülő (ezáltal könnyebben absztrahálható) problémákra koncentrálna.

II. A többes okozás kérdései

Először is a felelősséget témánk szempontjából az okozati összefüggés skáláján a közvetettség felé haladva három ponton vizsgálhatjuk. Az első ilyen adekvát pont az egyéni felhasználó (*user*), a második a torrent oldal üzemeltetője (*content provider*), a harmadik pedig a leginkább közvetett résztvevő, az internetszolgáltató (*internet service provider*, továbbiakban: ISP) felelőssége. A fájlcsere-léssel történő károkozás első, mondhatni specifikuma, hogy gyakorlatilag nem lehetséges az egyéni károkozás. A letöltés és a feltöltés (pontosabban: lehívásra hozzáférhetővé tétel) egymást kölcsönösen tételező fogalmak. Az előbbieknél látszólag ellentmond, hogy vannak egyéni felhasználókat marasztaló ítéletek. Az viszonylag egyértelmű, hogy a fájlcsere dinamikus folyamat és az is, hogy a jog a felelősség ilyen módon történő szétaprózását nehezen tudja kezelni (mivel jellegéből eredően csak statikus leképezésre képes). Nézzünk három lehetséges megoldást a polgári jogon belül.

1. Képzelnék el, hogy „megosztunk” egy zeneszámot, majd ezt letöltik tizen, akikről egyenként ismét csak tíz személy tölti azt le, létrejött százötven illegális másolat, mindössze néhány perc alatt. A folyamat pedig ennél sokkal nagyobb volumenben történik. Ez egyrészt megmagyarázza, miért ítél meg a bíróság első pillantásra irreálisnak tűnő kártérítési összegeket egy-egy felhasználóval szemben indított perekben. Az azonban talán kevésbé egyértelmű, a kártérítési kötelezettség a megállapított károkkal kapcsolatban miért csak az okozati láncolat egy elemét (azaz egy felhasználót) terhel? Meg

kell jegyezni, hogy a dinamikus, például torrenten alapuló fájlmegosztó rendszereknél szinte lehetetlen felderíteni, ki volt az eredeti megosztó. A jog a kapcsolódó és közreható okok hálóját több módon is kezelheti, a károsultnak kedvezve eltekint attól, hogy minden egyes károkozóval kapcsolatban igényt kelljen érvényesíteni, ezekben az esetekben lehetővé teszi az egyetemlegesség alkalmazását. Például a hatályos magyar Polgári Törvénykönyv a többek közös károkozására vonatkozó 344. §-át nem csak az akarategységben okozott közös károkozásra rendeli alkalmazni. (A hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvény [továbbiakban új Ptk] 5: 499. § (1) bekezdésének megfogalmazása szerint pedig többek közös károkozásának kellett volna tekinteni azt az esetet, ha a károkozásban többen hatottak közre.) Így egy felhasználó kiemelése nem azt jelenti, hogy a jog nem értékeli a folyamatban lévő többi felhasználó magatartását, hanem azt, hogy a többes károkozást elismerve, az egyetemlegesség szabályának megfelelően a károsult választhat, melyik károkozóval szemben akarja az egész követelést érvényesíteni. Aki pedig a többi károkozótól követelheti a rájuk eső rész megtérítését. A hatályos magyar jog szerint elsősorban felróhatóságuk aránya alapján, ha ennek megállapítása nem lehetséges, akkor egyenlő arányban. Esetünkben felmerülhetne a közreműködés arányában történő belső kármegosztás is, hiszen különbség tehető megosztások között például időtartamban, sávszélességben. Erre azonban a hatályos polgári jog csak az egyetemlegesség mellőzésével ad lehetőséget. (Ezt az új Ptk. 5:499. § (3) bekezdése lehetővé tette volna az egyetemlegesség alkalmazása mellett is.)

2. Elképzelhető más megoldás is az egy-egy felhasználóval szembeni igényérvényesítés megalapozására. A jogirodalomban ugyanis elfogadott egyfajta konzumpció abban az esetben, ha többes okozáskor az elválaszthatatlanul összefonódó cselekmények között – például a felróhatóság vonatkozásában – jelentős különbség van. (Például notórius fájlcsere-lélok és alkalmi fájlcsere-lélok relációjában.)

3. Nem elképzelhetetlen továbbá az sem, hogy az adott állam szerzői joga szerint az okfolyamatban jogszerű elem is közrehat (a szabad felhasználás valamely esetkörü alá eső cselekmény). Ebben az esetben felróhatóságról a jogszerű cselekménnyel kapcsolatban nyilván nem beszélhetünk, gyakorlatilag egy külső okként kell azt figyelembe venni, ami nem csökkenti a kártérítés mértékét a feltöltő oldalán. Hangsúlyozandó, hogy ez csak akkor megalapozott, ha a két okfolyamat elválaszthatatlan összefonódását a kár okozásában elfogadjuk!

A fent említett három esetkör mindegyikében lehetséges egy felhasználóval szemben, egy bizonyos időben meghatározott (mivel könnyen elképzelhető, hogy a károkozás folyamatos) kárral kapcsolatban a teljes kártérítésre kötelezés. A kártérítés mértékének csökkentése azonban történhet az előreláthatósági klauzula alkalmazásával is, amely alapján az előre nem látható károkat nem tekintjük felróhatónak, így ezeket nem rendeli megtéríteni a bíróság. A fentebb kifejtettek a felhasználók közötti viszonyban, de adott esetben az okozati láncban részt vevők között bármilyen relációban alkalmazhatónak

vélem, nyilván különbségek adódhatnak a jogellenesség, felróhatóság értékelésével és a közrehatás mértékével kapcsolatban. (Viszont elméletileg elképzelhető, hogy egy jogsértéssel vagy a jogsértések egy jól körülhatárolt és egy adott per tárgyává tett körével kapcsolatban a felhasználók, a torrent oldalt üzemeltetők és az internetszolgáltatók felelősségét egységben vizsgálják. Bár funkcionálisan ez lenne a legnehézkesebb, dogmatikailag viszont egy kártérítési perben a leginkább helyesíthető megoldás.)

III. A kártérítése mértéke

A felelősség dogmatikai kérdései mellett a kártérítés módját és mértékét, továbbá a jog közgazdaságtani elemzése mentén haladva, perökonómia szempontokat is figyelembe kell venni.

Az *International Federation of the Phonographic Industry (IFPI)* által 2005-ben közzétett adatok szerint ezernél is több per indult Európában magánszemélyekkel szemben, amelyek nagy része azonban egyezséggel végződött. Az USA-ban többek között a *Recording Industry Association of America (RIAA)* próbálkozott polgári igények érvényesítésével. Több mind 35000 keresetet adtak be magánszemélyek ellen 2003 óta, többnyire nagy összegű kártérítésben marasztalta a bíróság a felhasználókat. A közelmúltban széles körben citálták a Jammie Thomas-Rasset és a Joel Tenenbaum elleni ügyekben hozott bírósági döntések kártérítési összegre vonatkozó megállapításait. Az előbbi ügyben 24 dal megosztása miatt dalonként 2250 dolláros kártérítést ítélt meg, míg utóbbiban 30 dal megosztása miatt 675000 dollárt. Az igazságosság és méltányosság szempontjából történő megítélést mellőzve, ilyen összegű kártérítések megállapítására természetesen van lehetőség. Az USA szerzői joga szerint ugyanis két lehetőség adott a kártérítésre. Az egyik a tényleges vagyoni kár (*actual damages*) és az ezen felüli gazdagodás (*profits*) megtérítése, a másik egyfajta törvényen alapuló kártérítés (*statutory damages*). A felperes – feltéve, hogy művét regisztrálta az USA Szerzői Jogi Hivatalánál – választhat, melyiket követeli, utóbbi esetében a törvény meghatározza a kártérítés minimumát és maximumát, az összeg konkrét meghatározását pedig a bíróságra hagyja. A bírói mérlegelés széles köre miatt ez hasonlít a magyar jogból is ismert általános kártérítésre, amelynél azonban törvényi feltétel, hogy a kárt akár csak részben ne lehessen pontosan kiszámolni.

Az USA kártérítési rendszerét a represszív funkció mellett a pönalítás is érezhetően áthatja, többek között ez is indokolja az egyedi esetekben magasnak mondható kártérítési összegeket. Míg Európában a tényleges károkozások a bírói becslést biztosító, a károsult bizonyítási terhét csökkentő kártérítési intézmények keretei között haladhatják meg a tényleges károkat. (Az egyes tagállami jogrendszereket ehelyett nem elemezve utalnék a *European Group of Tort Law* által kidolgozott kártérítési jogi alapelvek 2:105. cikkére, amely kimondja, hogy a károk bizonyítása az általános eljárási szabályok szerint történik, de a bíróság becsléssel határozhatja meg a kártérítés mértékét abban az esetben, ha a tényleges mérték bizonyítása túl költséges vagy túl hosszadalmas lenne.)

Érezhető, hogy a jövő útját nem az egyéni felhasználókkal szemben indított perek jelenthetik, ugyanis ha a szerzők tényleges anyagi veszteségét legalább részben leképező kártérítési összegeket ítélnék meg a bíróságok, ezeket a felhasználók egész egyszerűen nem tudják megfizetni.

IV. Az ACTA kártérítése vonatkozó rendelkezései

Az ún. *Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA)* a közösségi jogalkotás kereteihez képest nagyobb volumenű, plurilaterális egyezmény, amely a szerzői jogok megsértése esetén alkalmazandó polgári jogi és büntetőjogi eszközrendszer kívánja egységesíteni. Az egyezményt 2011. október 1-én nyolc ország képviselői írták alá (Ausztrália, Kanada, Japán, Koreai Köztársaság, Marokkó, Új-Zéland, Szingapúr és az USA), az Európai Unió egyelőre kívár az aláírással. Milyen főbb rendelkezéseket találhatunk az egyezményben a szerzői jogsértések esetén alkalmazandó kártérítésre?

Az egyezmény rögzít egy, a károk megtérítésére vonatkozó általánosnak mondható szabályt, a kártérítés összegének meghatározása során figyelembe vehető az elmaradt haszon, a jogsértéssel érintett dolog vagy szolgáltatás piaci értéke és kiskereskedelmi ára. Továbbá rögzíti a jogalap nélküli gazdagodás megtérítését, lehetőséget adva a részes államoknak olyan vélelem bevezetésére, amely szerint az elért gazdagodás megfelel a bekövetkezett kárnak. Az államoknak továbbá az egyezmény 9. cikk 3. pontja értelmében a következő jogintézményekből legalább egyet biztosítaniuk kell:

- Előre meghatározott kártérítés (*pre-established damages*). Értve ezalatt egyfajta törvényen alapuló, előre meghatározott keretek között mozgó kártérítési összeget, amely pontos összegét a bíróság határozza meg. (A kártérítés és a jogalap nélküli gazdagodás alternatívájaként.)
- A sérelmet szenvedett fél érdekeit megfelelően kompenzáló, kártérítési mértékre vonatkozó vélelem. (Szintén a kártérítés és a jogalap nélküli gazdagodás alternatívájaként.)
- A következménykárokra vonatkozó szabály (*additional damages*).

Az egyezmény szövege heves szakmai vitákat váltott ki, nem meglepő módon épp a kártérítést meghatározó rész, ugyanis a *pre-established damages* nagyban hasonlít az USA-ból már ismert *statutory damages*-re, amelynek bevezetése több jogrendszer polgári joga számára idegenül hathat. A vélelem is eléggé megfoghatatlan egyelőre, nem hiába próbálja némileg konkretizálni maga az egyezmény (lábjegyzetben). Mit lehet az egyezmény szerint a vélelem meghatározásánál figyelembe venni a kár mértékével kapcsolatban? A harmadik személy tulajdonában lévő javak mennyisége (angol eredeti: *goods*, de esetünkben ez alatt leginkább a műpéldányokat kell érteni) szorozva azon javak utáni egységnyi nyereséggel, amit a jogosult az értékesítés során elérhetett volna. Avagy az elfogadható és indokolt mértékű jogdíj. Vagy egy meghatározott összeg, amelyet legalább azon jogdíjakat és egyéb díjigényeket foglalja magában, amelyben a jogosult részesült volna, ha a jogsértő jogszerű felhasználást folytat. Előbbi esetben egy objektívabb (az adott piacon hasonló művek esetében szokásos) jogdíjról lehet szó, míg utóbbi esetben a jogdíj inkább az adott jogosult által rendszerint kikötött jogdíjakhoz igazodik.

V. Összegzés

Összességében elmondható, hogy a felhasználók által okozott károkért való felelősség, ha a tényleges közrehatásokat figyelembe vennék, szétaprózódna, a tényleges okozási arányokat kideríteni pedig szinte lehetetlen. Hasonló helyzettel állunk szemben, mint amikor a jogi okozatosság felülírja a ténybeli okozatosságot, jogilag

relevánsnak és adekvátnak fogadva el a sokszor természettudományosan csak valószínűt. Jelenleg nincs olyan felelősségi elképzelés (hacsak nem a közjogi objektív felelősségre gondolunk, ami azonban nem a reparációs érdeket favorizálja), amely megfelelően dinamikus lenne ahhoz, hogy a letöltő tevékenységét összekapcsolva, egységben vizsgálja. Talán ez a felelősségi alapú kártelepítéstől nem is várható el, egy széles körű kárelosztási

rendszer (például: a szolgáltatás árába kalkulált jogdíj) azonban képes lehetne ezt a több pólusú, rendkívül dinamikus folyamatot szabályozás szempontjából viszonylag méltányosan fedni. A téma szempontjából a nemzeti jogok közelítése elsődleges fontosságú, így az ACTA léte mindenképpen üdvözlendő, kártérítéssel kapcsolatos tartalmi elemei azonban egyelőre inkább vetnek fel kérdéseket, sem mint megnyugtató válaszokat adnának.

Kőhidi Ákos
tudományos segédmunkatárs